

Septimius Severuksen vuosisataisjuhlat yhteisöllisen identiteetin rakentajana

Jussi Rantala: Maintaining Loyalty, Declaring Continuity, Legitimizing Power. The Ludi Saeculares of Septimius Severus as a Manifestation of the Golden Age. Acta Universitatis Tamperensis 1803. Tampere University Press 2012. 201 s.

Vuoden 204 *ludi saeculares* -vuosisataisjuhlat järjestettiin vuosikymmen Septimius Severuksen valtaannousun jälkeen, ja niistä alkoi 110 vuotta kestävä *saeculum*-jakso, joka päättyi vuonna 314. Näitä juhlia koskevien tietojen keskeinen lähde on ollut Tiberioen vasemmalta rannalta läheltä Pyhän enkelin siltaa (Pons Aelius) vuosina 1890 ja 1891 – ja myöhemmin vuonna 1930 – löytyneet kaiverukset, joissa kuvataan juhlallisuuksia. Niin tekstin kaivertamisesta julkisesti nähtäville tarkoitettuun kivipaateen, kyseisten vuosisataisjuhlien tapahtumien ja niiden muiston keskinäisestä suhteesta kuin vuosisataisjuhlien aiempien muistojuhlien mainitsemisesta vä-

littyy tunne ajallisesta ulottuvuudesta, nykyisyydestä ja menneisyydestä. Luomalla muiston vuoden 204 tapahtumista Jussi Rantala pyrkii muodostamaan kuvan yhteisöstä ja sen identiteetistä, joille kyseinen vuosi edustaa eräänlaista nollapistettä ja uuden kultakauden alkua. Rantalan mukaan sekä Dion Kassios että Herodianos ovat historiankirjoituksessaan pessimistisempiä, ja edellinen jättää kyseiset vuosisataisjuhlat kokonaan mainitsematta.

Rantala määrittää tutkimuksensa paikan suhteessa aikaisempaan *ludi*-juhliin ja Septimius Severusta käsittelevään kirjallisuuteen. Toisin kuin Cooley, hän ei nimitä Septimius Severusta augustuslaiseksi keisariksi. Hän onnistuu välttämään Septimius Severuksen ”afrikkalaisen” alkuperän asettamat sudenkuopat (vrt. Birley) ja osoittamaan, että vaikka uusi keisari oli kotoisin Leptis Magnasta, hänellä oli ”roomalainen” identiteetti. Rantala esittää täydellisen tiivistyksen kaiveruksia koskevasta aiemmasta tutkimuksesta. Tekstiä analysoidessaan Rantala hyötyy siitä, että hän on tutustunut esimerkiksi kulttuurista muistia ja perinteen keksimistä koskeviin teoksiin, jotka sijoittuvat Rooman historiaa suoraan näisesti koskevan opinalan ulkopuolelle. Rantala esittää, että vuosisataisjuhlat muokkasivat käsityksiä identiteetistä ja että juhlat sopivat Severuksen aikaiseen kulttuuriin, jossa vallitsi ”tarkoituksellinen epävarmuus”, ja maailmaan, jota

hallitseva keisari ylisti Sullan, Augustuksen ja Commoduksen kaltaisten historiallisten hahmojen osoittamaa armeliaisuuden puutetta. Väitöstutkimus ottaa huomioon aiemman tutkimuksen, mutta myös kehittää edelleen Rooman historian tutkimuksen esiin nostamia käsityksiä ja tuottaa näin tulkinnan Severuksen aikaisesta kulttuurista.

Rantalan metodologiassa keskeistä on se, että hän pitää vuoden 204 vuosisataisjuhlia nollapisteenä. Tämän ja muiden kaiveruksiin liittyvien seikkojen käsittely johdattelee lukijan ajatukset toiseen vaikutussuhteeseen – tekstien ja tiettyjen uskonnollisten tapahtumien ja tapausten väliseen suhteeseen siirtymäkaudella kohti myöhäisantiikin aikaa. Enteilikö tämän tyyppinen virallinen teksti esimerkiksi sitä, miten tekstejä käytettiin tapahtumien palauttamiseen mieleen kristinuskossa? Tutkimuksen keskeiset luvut, jotka käsittelevät vuoden 204 tapahtumat kirjaavissa kaiveruksissa mainittuja rituaaleja, ovat luonteeltaan arvioivia. Vaikka näissä luvuissa kuvataan eri ryhmien suhteita yhteiskuntaan ja muistojuhlien viettopaikkoja, ne kytkeytyvät tutkimuksen keskeiseen teemaan, yhteisöllisen identiteetin rakentamiseen tulevan satavuotisjakson aikana (ks. esim. kohdalottaria [*Moirae*] käsittelevä osuus). Rantala käsittelee juhlan kunkin toimijaryhmän ja tapahtuman aikasyvyyttä (ks. esim. *sellisternium*) ja liittää sen osaksi yhteis-

söllisen identiteetin käsitteen kehittämisestä osallistujien rituaalisen ja symbolisen esittämisen kautta. On mielenkiintoista, että naisten rooli rituaaleissa, joiden katsotaan luoneen yhteisöllistä identiteettiä, on saatettu jättää huomiotta tai aliarvioida muissa roomattaria käsittelevissä tutkimuksissa.

Väitöstutkimus asettaa keisarin osaksi kosmologiaa, jossa uusi valanastaja liittyy yhtäältä Jupiteriin, toisaalta keisarin puolison, Julia Domnan, ja perheeseen liittyvän terminologian (esim. *mater castrorum*) käytön kautta muihin valtion osa-alueisiin. Tämä kosmologia kytkeytyy rahojen lyömiseen ja *concordian* käsitteeseen. Väitöstutkimusta lukiessa muodostuu käsitys, jonka mukaan vuosisataisjuhlan viettämiseen saattaa liittyä joukko kaupungissa sijainneita paikkoja, jotka olivat merkityksellisiä *concordian* muodostumiselle – muun muassa Tiberijoki, keskeiset temppelit, Severuksen riemukaari, teatterit ja alttarit. Rantala näkee *ludi honorarii* -juhlat taitekohtana vanhan ja uuden *saeculumin* välillä. Kaiverruksissa mainitaan riittejä ja menoja, jotka yksilöidään kreikkalaisiksi. Tämä nostaa esiin kysymyksen kreikkalaistyyppisten kulttuurikäytäntöjen roolista yhteisöllisen identiteetin muodostumisessa Roomassa vuonna 204. Rantala käsittelee myös kahden Vestan neitsyen paikkaa ja roolia, ja tekstistä välittyy käsitys, jonka mukaan molemmat edustavat symbolisesti Roomaa ja todistavat riittien suorittamista. Heidän yhteisön kotijumalien huolenpitäjän roolinsa ansiosta perhekuvasto laajeni esittämään keisarin (symbolisen isän) kykenevänä ruokkimaan kansansa (symbolisen perheen). Rantala tarkastelee yöllisten juhlamenojen roolia ja niiden kytkeytymistä astrologiaan ja astronomiaan sisällyttään tarkasteluunsa myös keisarin horoskoopin. Tämä antaa meille tilaisuuden nähdä, millaiseksi keisarin elämän ennustettiin muodos-

tuvan. Voimme vain spekuloida, laadittiinko uutta 110 vuoden *saeculumia* varten horoskooppi vuosisataisjuhlien aikana tehtyjen astrologisten havaintojen perusteella.

Rantalan väitöstutkimuksessa otetaan selkeällä tavalla huomioon aiempi tutkimus, jonka jatkeeksi kirjoittaja muodostaa näkemyksensä vuosisataisjuhlien merkityksestä yhteisöllisen identiteetin luomisessa vuoden 204 kontekstissa. Tämä alallaan tärkeä tutkimus korostaa naisten roolia ja sitä, miten keisarin asemaa ja roolia yhteisön sisällä määriteltiin perheeseen liittyvän terminologian käytön avulla. Valitun lähestymistavan ansiosta tutkimus herättää lukijassa uusia ajatuksia yhteisöllisen identiteetin ja vuosisataisjuhlien viettoon kytkeytyvien ajallisten viitekehysten välisistä suhteista. Itse päädyin käsitykseen, jonka mukaan vuosisataisjuhlissa ei ollut kysymys vain yhteisöllisen identiteetin määrittämisestä, ja hahmotin kaiverruksiin kätkeytyvän kosmologian, jossa jumalat, keisari, valtakunta ja yhteisö kytkeytyvät toisiinsa Roomassa suoritettavan rituaalin kautta. Vuosisataisjuhlan viettoon kätkeytyy myös ajatus kaupungista ja sen keskeisistä paikoista, mukaan lukien uusi Septimius Severuksen riemukaari. Tuntuu siltä, että kaupungin pinnanmuodot syntyvät uudelleen rituaalisten juhlamenojen ja niiden tiettyssä paikassa ja tiettyinä aikana – tiettyssä kuussa, tiettyinä päivinä ja tiettyinä vuoro-kaudenaikana – suoritettavan muistelemisen kautta.

– RAY LAURENCE